

АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

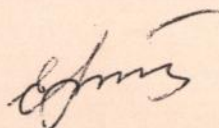
На правах рукопису

ВОЛИНЕЦЬ Катерина Іванівна

**ІНТЕГРАЦІЯ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У
ПЕДАГОГІЧНИХ УЧИЛИЩАХ І КОЛЕДЖАХ
УКРАЇНИ**

13.00.04 - професійна педагогіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 1997

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Інституті педагогіки і психології професійної освіти АПН України

Науковий керівник - доктор психологічних наук, професор
СЕМИЧЕНКО ВАЛЕНТИНА АНАТОЛІІВНА

Офіційні опоненти: - доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
КОВАЛЬ ЛАРИСА ГРИГОРІВНА;

- кандидат педагогічних наук
ЧЕРНИШ АНАТОЛІЙ ПЕТРОВИЧ

Провідна установа - Прикарпатський університет ім. Василя
Стефаника

Захист відбудеться "28" травня 1997 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.61.01 в Інституті педагогіки і психології професійної освіти АПН України за адресою: 254060, Київ-60, вул. М. Берлінського, 9, 5-й поверх, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України /254060, Київ-60, вул. М. Берлінського, 9/.

Автореферат розісланий "28" квітня 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.М. ЦИБУЛЬСЬКА

ЛННБ України ім. В. Стефаника

00753559 (Y)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і ступінь дослідженості проблеми. Реалізація мети освіти, визначеної Законом України "Про освіту", Державною національною програмою "Освіта" /"Україна XXI століття"/, сучасних концепцій навчання та виховання дітей в Україні зумовила нові вимоги до професійного становлення майбутнього педагога. Передусім це стосується змісту загальнопедагогічної підготовки вихователів дітей дошкільного віку. Зміст навчання у педагогічних закладах освіти різних рівнів акредитації має забезпечувати формування цілісних інтегративних якостей спеціаліста згідно з його майбутньою професійною діяльністю. Звідси постає актуальна наукова проблема щодо пошуку шляхів глибокої інтеграції змісту і форм педагогічної освіти та створення нових навчальних планів і програм, що ґрунтуються на інтегративних засадах.

Різні аспекти загальнопедагогічної підготовки педагога, його професійного зростання знайшли відображення у працях О.О.Абдуліної, Ю.К.Бабанського, Л.Г.Коваль, Н.В.Кузьміної, А.І.Щербакова, О.Г.Мороза, С.І.Архангельського, В.О.Сластьоніна, В.І.Загвязинського, І.А.Зязюна, Б.І.Коротяєва, Ю.М.Кулюткіна, З.П.Шабаліної та інших вчених.

Зміст та методи дидактичної підготовки майбутніх педагогів розкриваються в працях А.М.Алексюка, В.І.Бондаря, П.М.Гусака, А.А.Кендюхової, В.О.Онишука, І.П.Підласого, В.Ф.Паламарчук, О.Я.Савченко, М.М.Скаткіна, Д.О.Тхоржевського, І.М.Шапошнікової, Т.А.Ільїної, М.М.Левіної, І.Т.Огороднікова, Р.П.Скульського, О.П.Усова та ін.

Вимоги до знань, умінь та практичних навичок випускників педагогічних навчальних закладів логічно впливають з наукових розробок сучасних психологів і педагогів, присвячених окремим напрямкам навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку /Т.С.Костик, О.В.Запорожець, В.К.Котирло, Д.Б.Ельконін, Л.А.Венгер, О.В.Проскура, О.Л.Кононко, Л.М.Проколієнко, Ю.З.Рільбух, Я.Л.Коломенський,

Л.В.Артемова, Э.С.Вільчковський, А.М.Богуш, К.Й.Щербакова, Т.І.Поніманська, Н.О.Орланова, А.П.Черниш та ін./.

У загальнопедагогічній підготовці в педагогічних коледжах та училищах України значна увага приділяється застосуванню ідеї інтеграції до формування змісту та організації педагогічної освіти.

У педагогічній літературі досить ґрунтовно висвітлюються різні аспекти інтеграції в навчальному процесі такими авторами, як С.І.Архангельський, С.В.Васильєва, М.Н.Берулава, М.Н.Гаранович, С.У.Гончаренко, А.І.Єрьомкін, Г.І.Батуріна, Ю.І.Дік, І.Я.Лернер, А.А.Пінський, Л.В.Тарасова, В.В.Усанов, Г.Ф.Федорець, Ю.С.Тюнніков та ін.

Конструктивна робота, спрямована на безпосереднє створення інтегративних курсів та їхніх систем, знайшла відображення в наукових дослідженнях Р.А.Арцишевського, І.А.Зязюна, О.О.Магдик, В.О.Кузнецової, О.П.Щолокової, Т.Є.Бойченко, В.Р.Ільченко, Н.В.Настенко, Ю.Ц.Жидецького та ін. Проте дослідження згаданих вище аспектів інтеграції об'єктивно вимагає опори на системний підхід, оскільки відповідно до нього розробляють загальнометодологічні процедури вивчення законів утворення, функціонування, розвитку систем, а також відносин між спорідненими системами та їхніми компонентами.

У процесі наукового пошуку ми спирались на дослідження, що розвивають: загальні положення системного підходу /А.П.Авер'янов, В.Г.Афанасьєв, І.В.Блауберг, І.Д.Ковальченко, В.П.Кузьмін, В.М.Садовський та ін./; можливості системного підходу до розвитку проблем освіти /Г.М.Арсеньєв, Б.А.Резніков, Я.А.Мамонтов, С.І.Архангельський, В.П.Беспалько, Ю.Г.Татур, Т.О.Ільїна, Я.І.Бурлака, Т.В.Васильєва, В.Я.Дашковський та ін./; здійснення структурно-функціонального аналізу професійної діяльності /Н.В.Кузьміна, Л.Ф.Спірін, І.М.Кулеткін, В.О.Сластьонів та ін./; психологічну підготовку майбутніх педагогів /Л.С.Виготський, А.С.Асмолов, Г.С.Костюк, В.А.Семиченко, І.Д.Бех, О.В.Скрипченко, Л.М.Фрідман, І.В.Страхов, Д.Ф.Ніколенко та ін./.

Водночас в опублікованих педагогічних працях основна увага здебільшого приділяється дослідженню певних аспектів удосконалення загальнопедагогічної підготовки педагогів. Проте, як показало вивчення, немає досліджень, спрямованих на забезпечення інтеграції змісту загальнопедагогічної підготовки вихователів дітей дошкільного віку в умовах якісно нової педагогічної системи, результатом функціонування якої має бути синтез наукових знань студентів, набуття потрібних умінь та інтегрованих властивостей, що входять до цієї системи.

Таким чином, актуальність проблеми дослідження визначається суспільно-політичними, економічними та соціальними умовами, що склалися в Україні; гуманізацією і гуманітаризацією педагогічної освіти, суспільною потребою виховання в молодого покоління національної, громадянської і правової свідомості; необхідністю наукового обґрунтування шляхів підготовки майбутніх вихователів до розв'язання нових освітньо-виховних завдань.

Викладене вище зумовило вибір теми дослідження: "Інтеграція змісту загальнопедагогічної підготовки вихователів у педагогічних училищах і коледжах України".

Об'єкт дослідження: процес фахової підготовки майбутніх педагогів-вихователів у педагогічних закладах освіти першого і другого рівнів акредитації.

Предмет дослідження: зміст загальнопедагогічної підготовки майбутніх вихователів.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити запроповану систему загальнопедагогічної підготовки майбутніх вихователів в умовах педагогічного коледжу.

У досягненні визначеної мети ми виходимо з гіпотези, що істотне підвищення ефективності загальнопедагогічної підготовки майбутніх вихователів можливе завдяки інтегруванню знань у курсах "До-

шкільна педагогіка і історія педагогіки" та методик навчання з окремих дисциплін на основі виділення у їх змісті підсистеми знань, що адекватна майбутній професійній діяльності.

Відповідно до поставленої мети та гіпотези було визначено завдання дослідження:

- проаналізувати стан досліджуваної проблеми у педагогічній теорії та практиці;
- уточнити та розкрити сутність поняття "інтеграція" змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів;
- теоретично обґрунтувати, експериментально апробувати систему загальнопедагогічної підготовки майбутніх вихователів, що ґрунтується на інтеграції змісту дисциплін: "Дошкільна педагогіка і історія педагогіки" та методик навчання з окремих дисциплін; алгоритм побудови курсу педагогіки для педагогічного коледжу, що ґрунтується на інтегруванні знань з дошкільної педагогіки та історії педагогіки;
- розробити структурно-функціональну модель діяльності педагога-вихователя як теоретичну основу інтеграції змісту загальнопедагогічної підготовки;
- виявити дидактичні умови підвищення ефективності загальнопедагогічної підготовки майбутніх вихователів.

Методологічну основу дослідження становлять системний підхід, провідні положення якого /комплексність, цілісність, наступність, інтеграція, розвиток/ було розглянуто як у цілому, так і стосовно конкретних систем /професійної підготовки, загальнопедагогічної підготовки, діяльності викладачів і студентів у процесі навчання в педагогічному коледжі тощо/.

Теоретичною основою дослідження є основоположні праці вітчиз-

нях та зарубіжних філософів, педагогів, психологів і соціологів з питань гуманістичного розвитку особистості, а також концептуальні положення Закону України "Про освіту".

Для вирішення поставлених завдань було використано загальнонаукові методи теоретичного та емпіричного дослідження, що сприяли комплексному розгляду предмета дослідження. Теоретичні методи: порівняння, аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, класифікація. Емпіричні методи: спостереження, анкетування, інтерв'ювання, обговорення, бесіда, аналіз продуктів діяльності, професійна інтроспекція і рефлексія, експертні оцінки.

Провідними методами дослідження були теоретичне моделювання та ґормуючий експеримент, що включав ряд відносно самостійних напрямів: пошуковий, констатуючий, ґормуючий, контрольний. Результати експерименту супроводжувалися фіксацією кількісних і якісних параметрів, статистичним та якісним опрацюванням отриманих даних.

Було вивчено та проаналізовано історико-педагогічну та наукову літературу, сучасні дані із філософії, методології науки, соціології, педагогіки, психології, залучено документальні джерела. Поряд з цим у ході дослідження було використано інструментарій системного аналізу /методу побудови структурно-ґункціональної моделі/, а також здійснено структурно-номінативний аналіз побудови наукової теорії. Використання цих методів дало змогу ґрунтовніше дослідити структуру змісту загальнопедагогічної підготовки вихователів дітей дошкільного віку. Під час розроблення питань інтеграції змісту загальнопедагогічної підготовки вихователя виникла потреба звернутися до практичної діяльності окремих викладачів, методистів, вихователів дітей дошкільного віку. Використано також досвід роботи дисертанта в ролі вчителя, заступника директора з навчально-виховної роботи школи, керівника педагогічного коледжу.

Експериментальна база: Київський педагогічний коледж

ім. К.Д.Ушинського та Богуславський педагогічний коледж. На різних етапах наукового пошуку експериментальною роботою було охоплено 973 студенти дошкільного відділення /з них 251 на етапі пошукового, 194 - констатуючого та 528 - формулюючого/ та 45 викладачів цих навчальних закладів, 35 вихователів дошкільних дитячих закладів м.Києва. Відповідно до програми і методик дослідження було визначено чотири контрольні групи /98 осіб/ та чотири експериментальні групи /96 осіб/ на базі повної загальної середньої освіти /денна форма навчання/.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалась у три етапи /1991-1996 рр./.

На першому етапі /1991-1993 рр./ було визначено проблему, об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, його методологічні основи, понятійний апарат і гіпотезу, розроблено програму дослідження і уточнено завдання його наступних етапів; вивчено психолого-педагогічну і філософську літературу та практику діяльності педучилищ і коледжів з досліджуваної проблеми.

На другому етапі /1993-1995 рр./ було розроблено та експериментально перевірено програму з "Дошкільної педагогіки та історії педагогіки", здійснено проектування інтегрованих занять у дитячих дошкільних закладах. Відбувалася експериментальна перевірка програм та коригування окремих методик у Київському педагогічному коледжі ім. К.Д.Ушинського, було уточнено шляхи загальнопедагогічної підготовки студентів.

На третьому завершальному етапі /1995-1996 рр./ було розроблено тематичне планування та зміст інтегрованого курсу "Дошкільна педагогіка та історія педагогіки", комплекс методичних матеріалів для експериментальної перевірки, вивчалась ефективність розробленого курсу. Здійснювався контроль за рівнем оволодіння сту-

дентами інтегрованими знаннями та навичками. Здійснювалось узагальнення експериментальних даних, формулювались висновки, літературно оформлялась дисертаційна робота.

Наукова новизна роботи полягає: в обґрунтуванні положення щодо загальнопедагогічної підготовки майбутніх вихователів як системи, що відображує як загальний стан суспільства, так і інтегративні якості, які втілюються в їх професійній діяльності; у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці системи загальнопедагогічної підготовки на інтегративних засадах; розробці теоретичної моделі діяльності педагога-вихователя, як системоутворюючого фактора в процесі професійного навчання.

Теоретична значущість роботи полягає в уточненні сутності поняття "інтеграція змісту загальнопедагогічної підготовки вихователів", розробці й обґрунтуванні структури та змісту інтегрованого курсу "Дошкільна педагогіка та історія педагогіки", у визначенні принципів та відповідних методів діяльності майбутнього вихователя дітей дошкільного віку.

Практична значущість дослідження полягає у розробці навчальної програми на основі відбору змісту інтегрованого курсу загальнопедагогічної підготовки; у розробці рекомендацій щодо активізації діяльності студентів коледжу в процесі загальнопедагогічної підготовки.

Вірогідність результатів дослідження забезпечувалася методологічною обґрунтованістю вихідних положень, застосуванням комплексу методів, адекватних об'єкту, предмету, меті і завданням дослідження, поєднанням кількісного і якісного аналізу експериментальних даних, репрезентативністю вибірки, а також позитивними наслідками впровадження запропонованої педагогічної системи.

На захист виносяться:

- система загальнопедагогічної підготовки майбутніх виховате-

лів, що ґрунтується на засадах інтеграції змісту дисципліни "Дошкільна педагогіка і історія педагогіки" і методик навчання з окремих дисциплін;

- теоретична модель діяльності суб"єктів виховного процесу та ідея її використання як системоутворюючого фактора при розробленні інтегрованого курсу загальнопедагогічної підготовки майбутніх вихователів в умовах педагогічного коледжу;

- орієнтовна структура і зміст інтегрованого курсу педагогіки зі спеціальності "Дошкільне виховання" для педагогічних училищ та коледжів України.

Апробація і впровадження результатів дослідження: основні положення дисертаційного дослідження доповідались і обговорювались на наукових конференціях з проблем діяльності і перспектив розвитку педагогічних училищ та коледжів /Київ, 1994, 1995, 1996/ та на наукових звітних конференціях, секціях, предметних /циклових/ комісії Київського та Богуславського педагогічних коледжів.

Результати дослідження впроваджені у 8 педагогічних училищах та коледжах м.Києва, Київської, Житомирської, Чернігівської областей України, вони використані для розробки кваліфікаційних характеристик вихователів дошкільних закладів, навчальних програм, опрацювання нормативної і методичної документації тощо.

Розроблену нами програму з інтегрованого курсу "Дошкільна педагогіка та історія педагогіки" рекомендовано Міністерством освіти України для впровадження у педагогічних училищах та коледжах України.

Структура дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку основної використаної літератури з 207 джерел та 4 додатків. Зміст викладено на 165 сторінках машинописного тексту, містить 10 таблиць, 7 схем.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету і методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичну та практичну значущість дослідження, його концепцію та ідеї, основні джерела та апробацію результатів, сформульовано положення, які винесено на захист.

Перший розділ дисертації "Проблема інтеграції змісту загальнопедагогічної підготовки майбутніх вихователів дитячих дошкільних закладів у теорії і практиці педагогіки" присвячено дослідженню, аналізу й розробці методологічних основ сучасного стану проблеми за літературними джерелами. Зокрема, в ньому підкреслюється, що оскільки загальнопедагогічна підготовка майбутніх вихователів є такою складовою навчального процесу, що відображає стан всієї освітянської системи, то саме системний підхід дає можливість накреслити шляхи інтеграції її змісту, визначити основні теоретичні і практичні напрями розв'язання цієї важливої проблеми.

У літературних джерелах з проблем системного підходу наводиться велика кількість ознак, за якими цей методологічний спосіб пізнання відрізняється від інших. Автори вважають головними такі: визначення структури об'єкта /Ю.Л.Полевой, Н.Ф.Тализіна/, встановлення функціональних зв'язків між окремими складовими /О.О.Братко, Т.В.Жук, В.Я.Дашковський, Л.І.Новікова/, визначення адекватного керування системою освіти /Б.А.Резніков/; пізнання та керування складними, багатокomпонентними об'єктами, які виникають внаслідок інтеграції /Є.Л.Белкін, В.В.Карпов, П.І.Харнап/.

Погляди дослідників стосовно головних позицій системного підходу збігаються з висновками, які зроблено В.Я.Дашковським. Він виділяє такі найістотніші ознаки: I/ вихідним положенням системного підходу є уявлення про об'єкт як деяку цілісність, що перебуває

в певних відносинах з навколишнім середовищем і своїми структурними елементами; 2/ дослідження об'єкта як системи пов'язане з описом її елементів, які розглядають не як якісно відокремлені, ізольовані, а відповідно до свого значення в цілісному об'єкті; 3/ уявлення про цілісність системи конкретизується через визначення характеру і зв'язку самої системи з навколишнім середовищем; 4/ джерело перетворень системи, її функції зумовлені, як правило, самою системою.

Оскільки всі педагогічні явища, що виникають в еволюційному процесі становлення, розвитку і життєдіяльності будь-якого педагогічного закладу знаходять своє відтворення і пояснення в структурних змінах складу елементів або характеру зв'язків між ними, то існують різні варіанти адекватного відображення педагогічної системи вузу. Аналіз різних підходів /Я.А.Мамонтов, В.Н.Садовський, В.П.Беспалько, Ю.Г.Татур, Н.В.Кузьміна, Я.І.Бурлака, Т.В.Васильєва/ свідчить, що до будь-якої системи входять люди та елементи їхньої діяльності /мета, завдання, зміст, засоби, форми, методи, прийоми, види тощо/.

Розглядаючи методологічні і теоретичні підходи до розгляду педагогічних явищ як форм існування та функціонування педагогічних систем на найбільш узагальненому рівні, дослідники найчастіше виділяють три базові складові: діяльність викладання, діяльність навчання та зміст освіти. Але діяльність навчання здебільшого розглядають лише стосовно окремого суб'єкта - учня або студента. Фактично не звертається увага на те, що діяльність учіння має колективний характер, що процес розвитку особистості відбувається не тільки за рахунок індивідуальних резервів психіки.

Відтак з урахуванням діяльності колективного суб'єкта ми дійшли висновку, що структуру педагогічної системи навчального за-

кладу становлять: суспільно-державне замовлення на підготовку фахівців або конкретизована мета діяльності вищого навчального закладу; діяльність індивідуального та колективного суб'єктів, спрямована на об'єкт навчання або виховання відповідно до мети підготовки фахівців; сучасні педагогічні технології як алгоритми реалізації сукупної діяльності педагогів і студентів, спрямовані на досягнення мети. Отже, зміст педагогічної системи у вузі включає такі компоненти: мета підготовки спеціаліста; зміст освіти; діяльність викладача відповідними засобами; пізнавальна діяльність колективного суб'єкта навчання /студентського колективу/; механізми інтеріоризації /засвоєння/ матеріалу, що його вивчають; результат засвоєння.

Професійна підготовка педагогів в цілому, а також окремі складові /загальнопедагогічна підготовка тощо/ - це складний багатоаспектний процес, який здійснюється згідно з вимогами системних об'єктів різних рівнів інтеграції: загальної системи суспільства, педагогічної системи суспільства, педагогічної системи вищого навчального закладу як ідеальної моделі, педагогічної системи конкретного навчального закладу відповідно до її можливостей. Відтак підвищення ефективності загальнопедагогічної підготовки майбутніх педагогів-вихователів як складової системи професійного становлення майбутнього спеціаліста можна досягти тільки на системних засадах, що потребує розгляду досліджуваної проблеми на декількох рівнях: а/ соціально-педагогічному, який визначає орієнтацію в глобальних, стратегічних цілях системи освіти і відповідність змісту цим цілям; б/ організаційно-педагогічному, що встановлює найбільш ефективні форми, методи, принципи освіти, навчання й виховання; в/ конкретно-педагогічному /або психолого-педагогічному/, на якому конкретизується дієвість певних педагогічних засобів в реальних

умовах навчання з конкретними студентами.

Найістотніший вплив на підготовку майбутніх педагогів, їхній особистісний розвиток, формування системного бачення професійної діяльності, її основних ознак, як відомо, має загальнопедагогічний компонент навчального процесу. Тому інтеграція педагогічних знань має відобразитися в змісті і методах педагогічної науки, дидактично переробленої у навчальні предмети з метов їхнього викладання.

Методологічний та теоретичний аналіз розглядуваної проблеми, вивчення досвіду загальноосвітньої та вищої школи свідчать, що питання інтеграції в навчально-виховному процесі, передусім інтеграцію знань студентів з психолого-педагогічних дисциплін, вивчено ще недостатньо. Проблема інтеграції змісту навчання у педучилищах і коледжах і нині перебуває на рівні методичних розробок, окремих досліджень науковців і практиків. Процес професійної підготовки переважно ґрунтується на традиційному викладанні монодисциплін, хоча в педагогічній літературі досить ґрунтовно висвітлюють окремі аспекти інтеграції в навчальному процесі. Так, С.І.Архангельський звертає увагу на взаємозв'язок змісту, методів і видів навчання; Г.І.Батуріна – на створення цілісного навчально-виховного процесу і науково-обґрунтованої системи цілеспрямованого керування процесом формування особистості, а В.В.Моштук вважає, що інтеграція – це глибокий процес внутрішньої взаємодії, взаємопроникнення навчальних предметів.

В основному ми згодні з таким визначенням сутності інтеграції, проте вважаємо, що це питання стосовно нашого дослідження треба конкретизувати. Якщо спиратися на системний підхід, то інтеграція – це властивість системи, яка відображає інтегративні властивості майбутнього фахівця та є базою для цілісного осмислення педагогічного досвіду як в теоретичному, так і в практичному втілен-

ні. З іншого боку, це механізм, відповідно до якого формуються інтегративні якості спеціаліста. Забезпечення інтеграційних тенденцій здійснюється завдяки спільним цілям і завданням навчання, реалізації загальних принципів і методів навчання, наявності спільних об'єктів для засвоєння, використанню єдиних понять і термінів, завдяки єдиній логіці засвоєння спільної інформації /В.В.Мостук/. Виходячи з цих теоретичних позицій запропоновано таку концепцію інтеграції загальнопедагогічної підготовки вихователя дитячих дошкільних закладів, яка передбачала: опанування дисципліни, що є базовою у загальнопедагогічній підготовці /інтегрований курс з "Дошкільної педагогіки та історії педагогіки"/, а також методик навчання з окремих дисциплін та інших обов'язкових нормативних педагогічних предметів, які певним чином структуровані на основі базової науки; оволодіння педагогічними технологіями.

До побудови програми з курсу "Дошкільна педагогіка та історія педагогіки" застосовано системний підхід. В її змісті виділено три рівні: соціально-педагогічний, конкретно-педагогічний та організаційно-педагогічний, що дало змогу розкрити педагогічні поняття шляхом встановлення генетичних, ієрархічних, функціональних зв'язків і структурувати теоретичні знання з курсу відповідно до завдань педагогічної практики у дитячому садку.

Перебудова змісту курсу педагогіки дала можливість удосконалити зміст і структуру окремих методик викладання в педагогічному коледжі. До їхньої побудови було застосовано аналогічні підходи, що передбачало виділення цілісних блоків знань, які потім накладалися на модель педагогічної взаємодії.

Основними засобами встановлення взаємозв'язку предметів педагогічного циклу були: комплексний підхід до розв'язання проблем виховання; реалізація міжпредметних та внутрішньопредметних

зв'язків; логічне структурування навчального матеріалу; визначення адекватних принципів та методів навчання.

У другому розділі "Теоретико-методичне забезпечення інтеграції змісту загальнопедагогічної підготовки вихователів дитячих дошкільних закладів" аналізуються основні підходи до інтеграції змісту загальнопедагогічної підготовки майбутніх вихователів.

Під загальнопедагогічною підготовкою в коледжі /училищі/ у широкому тлумаченні розуміють процес становлення майбутнього педагога-вихователя внаслідок організаційно упорядкованої системи психолого-педагогічного впливу, яка, крім безпосереднього вивчення відповідних дисциплін, враховує загальний стиль життя навчального закладу. Загальнопедагогічна підготовка вихователів дитячих дошкільних закладів у педагогічних училищах і коледжах у вузчому аспекті – це різнобічний та багатограний процес, в основі якого такі педагогічні дисципліни, як дошкільна педагогіка, методики навчання з окремих дисциплін та педагогічна практика. Саме вони покликані виконувати інтегративну функцію, тобто об'єднувати предмети суспільно-наукового та спеціально-наукового циклів. Тому вдосконалення процесу викладання циклу педагогічних дисциплін є визначальним у системі професійної підготовки майбутнього педагога.

Аналіз наукової педагогічної літератури та педагогічного досвіду свідчить про те, що одним із шляхів такого вдосконалення вчені та практики вбачають в інтеграції загальнопедагогічних знань студентів.

Оволодіння педагогічними знаннями у конкретному випадку невід'ємне від загального процесу та результату формування в студентів системи наукових знань. Якість засвоєння значною мірою залежить від вирішення таких проблем: I/ Якою є в педагогічній науці структура теорії навчання: її предмет дослідження, компоненти /ка-

тегорії і поняття/, зумовленості і зв'язки між ними?; 2/ Якою є структура дидактики, тобто теорії навчання як навчальної дисципліни?; 3/ Яким чином організовано викладання у навчальному закладі? Тому одним із основних напрямів на цьому шляху є озброєння студентів педагогічною теорією, яка дає змогу засвоїти істотні ознаки педагогічного процесу.

Кожне суспільство формує свою концепцію навчання та виховання підростаючого покоління, втілення якої у діяльність педагогічних систем забезпечує загальнопедагогічна теорія.

У зв'язку з демократичними перетвореннями, що відбуваються в суспільстві, докорінно змінюється соціальне замовлення: сьогодні навчальні заклади мають здійснювати підготовку не покірних виконавців, а творчих, освічених, ініціативних, готових до інноваційної діяльності педагогів. Звідси випливає завдання - забезпечити реальні можливості активної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу із зовнішнім середовищем. Стосовно ж навчального закладу цю ідею формулюють так: всебічний розвиток особистості дитини /учня, студента/ досягається внаслідок цілеспрямованого відтворення в колективі, де дитина є суб'єктом відносин, усіх елементів прогресивної діяльності цивілізованого суспільства. Відповідно до цієї ідеї можна побудувати і систему елементів нормативної сфери педагогічної теорії. До неї віднесемо концептуальні основи навчання та виховання, принципи педагогіки, моделі процесів із предметної галузі теорії. Зазначимо, що ці елементи згідно з вимогами методології науки мають бути тісно пов'язаними. Наприклад, принципи педагогіки не просто декларують, а формулюють на основі як загальнотеоретичних знань, так і знань, що їх дає практика. Фактично між практикою і теорією має бути місток, завдяки якому емпіричні знання "перекачуються" в теорію. Цим містком є система моделей підпроце-

сів, що забезпечують оптимальне функціонування відповідної педагогічної системи. За допомогою подібного підходу доповнено модельно-репрезентативну підсистему педагогічної теорії, змістом якої є моделі із предметної галузі теорії. Така система моделей дає можливість, з одного боку, систематизувати існуючі емпіричні знання, а з іншого - здійснити "перекачування" цих знань на вищі рівні.

Процесу визначення мети навчального процесу в педагогічному навчальному закладі властива певна ієрархія /вертикальна, ступенева впорядкованість/, тому можна говорити про деякі глобальні /соціальні/, етапні й оперативні цілі. Усі цілі формуються як результати навчального процесу, виражені в діях кожного його учасника. Згідно з цим в основу моделі було покладено принципи, які відповідають першому рівневі /тобто рівню соціального замовлення/. Другий рівень системи принципів, що відповідає циклу виховання, впливає з першого, але не замінюється ним і не зводиться до нього. Третій рівень системи принципів містить комплекс вимог до діяльності стосовно етапів циклу виховання. Отже, виконання такої системи логічних операцій дає можливість побудувати ієрархічно впорядковану систему принципів виховання. Так, щодо ієрархії перший рівень - це принцип всебічного розвитку; другий рівень - принципи діяльності; предметності; зв'язку виховання із духовним життям суспільства; відповідності виховання віковим та індивідуальним особливостям фізичного і психічного розвитку вихованців; третій рівень - це принципи самодіяльності; колективізму; рефлексії; відповідності логіки виховання закономірностям формування психічних процесів дитини; оптимального відбору змісту виховання.

Така система принципів педагогіки зумовляє відповідну систему методів. Вона теж має бути ієрархічно впорядкованою згідно із

системою цілей виховання. Очевидно, що на першому рівні буде сукупність методів, які забезпечують взаємопов'язану діяльність вихователів та вихованців і спрямовані на вирішення завдань виховання підростаючого покоління. На другому рівні будуть методи, що відповідають стратегічній меті виховання, тобто методи реалізації циклу виховання. На третьому рівні здійснюється комплексний аналіз та оцінка попередніх дій. Відповідно до наведених вище положень ця система методів включатиме такі методи: відбору і структурування змісту; мотивації виховуючої діяльності; ознайомлення вихованців з новим соціальним досвідом; формування вмінь та навичок; репродукції; формування творчої діяльності; рефлексії.

Розгляд моделі окремого структурного компонента - циклу виховання сприяє формуванню уявлення про модель процесу виховання. Під циклом виховання розуміють найбільш мобільну дидактичну ланку в педагогічній системі професійної підготовки вихователя, в межах якої реалізується конкретна мета виховання /скажімо, реалізація мети в рамках засвоєння знань і вмінь однієї навчальної теми в системі знань педагогічної теорії/. Таким чином, модель циклу виховання становитимуть характеристики дій вихователя та вихованців, впорядковані згідно з логікою виховання.

Виходячи з цього, можна побудувати модель організації виховання в процесі опанування змісту теми пізнавальної діяльності /моделі циклу виховання/. Вона включатиме такі етапи: увідно-мотиваційний /спільна пізнавальна діяльність в умовах колективу з метою забезпечення мотивації пізнавальної діяльності, вироблення позитивного ставлення до неї/; етап забезпечення вихованців новою інформацією та новим соціальним досвідом /колективна пізнавальна діяльність, мета якої - оволодіти новими способами пізнавальних дій/; етап репродукції знань /колективна пізнавальна діяльність

націлена на формування вмінь і навичок у відомих та нових умовах/; етап узагальнення знань, умінь та навичок /колективна пізнавальна діяльність з метою всеохоплюючого узагальнення відповідних знань, умінь та навичок/; творчий етап /колективна творча діяльність, спрямована на формування знань, умінь, навичок на творчому рівні/.

На основі запропонованої моделі циклу виховання побудовано структурно-функціональну модель діяльності педагога-вихователя, що являє собою опис сукупності дій колективного суб'єкта, які приводять дітей до засвоєння певного фрагмента освіти із заданими показниками, тобто до досягнення мети, а відтак є основою інтегрування змісту загальнопедагогічної підготовки майбутніх фахівців.

У третьому розділі "Організація і результати формування експерименту" йдеться про здійснення експериментальної роботи, розглянуто підходи до інтеграції змісту загальнопедагогічної підготовки відповідно до цілей, що формуються як результати навчального процесу в педагогічному коледжі.

Експериментальна робота на першому етапі дослідження, коли вивчалися питання ставлення студентів до процесу оволодіння змістом освіти в педагогічному коледжі /училищі/, дала можливість встановити, що за традиційною побудовою навчання ті знання, які має засвоїти студент, розбивають на велику кількість курсів. При цьому передбачається, що такі знання /і відповідні уміння/ автоматично мають синтезуватись і трансформуватись у систему необхідних професійних знань. Через це студенти не сприймають процес виховання як цілісну систему; вони відчують труднощі у визначенні складових виховного процесу, їхніх взаємозв'язків та функціональних взаємозалежностей, розуміння сутності дидактичних категорій,

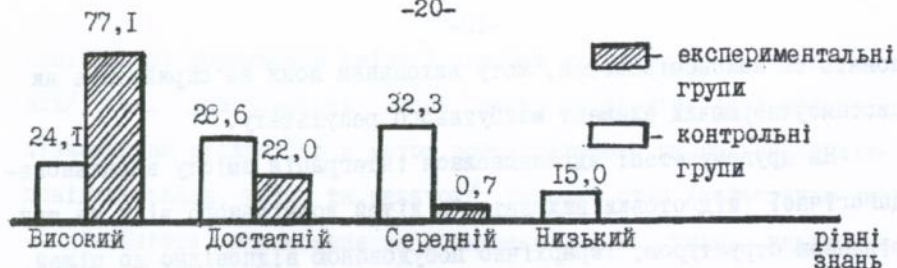
понять та закономірностей. Мету виховання вони не сприймають як системоутворюючий елемент майбутнього результату.

На другому етапі здійснювалася інтеграція змісту загальнопедагогічної підготовки вихователів дітей дошкільного віку за трирівневою структурою, ієрархічно побудованою відповідно до цілей, що формуються як результати навчального процесу в педагогічному коледжі.

Ефективність сформованості інтегративних якостей, які дають змогу здійснювати з дітьми дошкільного віку виховуючу діяльність, визначалася вмінням оперувати знаннями педагогічної теорії, що відповідають соціально-педагогічному, організаційному та конкретно-педагогічному рівням знань. Для кожного з названих вище рівнів встановлювався коефіцієнт ефективності експериментального навчання. Загальний показник ефективності оволодіння професійними знаннями і вміннями вираховувався як середнє арифметичне. Оцінку ефективності сформованості знань, умінь та навичок здійснювали за допомогою рівнів: "високого" /вміння вільно застосовувати знання у довільних ситуаціях, в тому числі і незнайомих/, "достатнього" /вміння оперувати знаннями в стандартних ситуаціях/, "середнього" /вміння відтворювати сукупність фактів та встановлювати між ними зв'язки/, "низького" /вміння відтворювати окремі факти/.

Дослідження третього параметра здійснювалося за результатами комплексних контрольних робіт, для виконання яких треба було застосовувати інтегровані знання з педагогіки, психології, методик навчання з окремих дисциплін. Головним фактором інтеграції загальнопедагогічних знань та умінь студентів став технологічний тренінг-моделювання системних виховних процесів.

Результати рівневого аналізу зображені на мал.І.

Мал. 1. Результати визначення рівнів інтеграції загальнопедагогічних знань студентів

Отже, результати експериментальної роботи свідчать про значно вищий рівень професійної підготовки студентів експериментальних груп. У більшості з них /77,3% з високим і 22,0% з достатнім рівнем/ сформовані знання та навички відповідно до майбутньої професійної діяльності. У контрольних групах ця кількість становить відповідно 24,1% і 28,6%. Студентів із середнім рівнем фахових знань на 31,6% більше у контрольних групах, ніж в експериментальних. Якщо високий і достатній рівень професійних знань сформовано у 99% студентів експериментальних груп, то в контрольних групах їх число складає 52,7%. Низький рівень знань і умінь виявили 15% студентів контрольних груп в той час, як в експериментальних групах таких студентів немає.

Виконане дослідження підтвердило гіпотезу про те, що досягти істотного підвищення ефективності підготовки майбутніх вихователів можна на основі інтегрування знань у курсах "Дошкільна педагогіка і історія педагогіки" та методик навчання з окремих дисциплін, яке ґрунтується на виділенні системоутворюючого фактора, що адекватний змісту і структурі професійної діяльності педагога.

У висновках узагальнено результати дослідження та визначено перспективи подальшої розробки проблеми.

Результати дослідження зводяться до такого:

1. Аналіз проблеми у науковій літературі та практиці роботи педагогічних училищ та коледжів показав, що, незважаючи на дослідження окремих аспектів загальнопедагогічної підготовки майбутніх педагогів, фактично немає досліджень, спрямованих на забезпечення інтеграції змісту загальнопедагогічної підготовки вихователів дітей дошкільного віку в умовах якісно нової педагогічної системи, результатом функціонування якої має бути синтез наукових знань студентів, набуття потрібних умінь та інтегративних властивостей, що входять до цієї системи. Встановлено, що до основних причин, які негативно впливають на якість підготовки майбутніх вихователів, належить відсутність відповідних теоретичних досліджень, інтегрованих навчальних планів і програм, цілісної педагогічної теорії та великий обсяг навчального матеріалу, його дублювання тощо.

2. Уточнено та розкрито сутність поняття "інтеграція змісту професійного навчання" в педагогічних закладах освіти. Доведено, що інтеграція змісту загальнопедагогічної підготовки вихователя – це властивість системи, яка відображає інтегративні властивості майбутнього фахівця, є базою для цілісного осмислення педагогічного досвіду як у теоретичному, так і практичному втіленні та механізмом, відповідно до якого формуються професійно значущі якості спеціаліста.

3. На засадах інтеграції дисципліни "Дошкільна педагогіка та історія педагогіки" і методик навчання з окремих дисциплін обґрунтовано систему загальнопедагогічної підготовки дітей дошкільного віку, головними складовими якої є знання з основ педагогічних наук та педагогічної практики. Розроблено алгоритм побудови курсу "Дошкільна педагогіка та історія педагогіки", згідно з яким сконструйовано навчальний зміст на основі системних вимог /опис розвитку системи, її ієрархічної структури, відношення "середовище-система",

характеру взаємозв'язку /функціонування/ складових елементів/.

4. Доведено, що основою інтегрування змісту загальнопедагогічної підготовки вихователів дітей дошкільного віку, що спрямовується на синтез загальнопедагогічних знань та умінь, оволодіння інтегрованими властивостями, є визначення та органічне введення до навчального процесу системоутворюючого фактора - моделі циклу виховання дошкільника, яка формує інтегровані якості педагога-вихователя і сприяє адекватній реалізації діяльності колективного суб'єкта.

5. Розроблено модель циклу виховання, що являє собою найбільш мобільну дидактичну ланку в педагогічній системі професійної підготовки вихователя, в межах якої реалізується конкретна мета виховання. Вона включає такі етапи: мотиваційний; забезпечення новою інформацією та новим соціальним досвідом; репродукції знань; узагальнення знань, умінь та навичок; творчий етап.

При узагальненні модель циклу виховання має вигляд комплексу вимог до педагогічної взаємодії колективного суб'єкта у досягненні єдиної дидактичної мети. Доведено, що вона може бути використана для проектування майбутньої професійної діяльності. Кожне заняття в дитячому садку можна описати та втілити як відповідну комбінацію елементів цієї моделі.

6. Теоретично обґрунтовано і експериментально перевірено модель інтеграції змісту загальнопедагогічної підготовки, яка має трирівневий характер. На першому рівні /соціально-педагогічному/ втілюється ідея інтеграції в модель професійної діяльності майбутнього спеціаліста. На другому /організаційно-педагогічному/ рівні відбувається інтеграція предметів психолого-педагогічного циклу, базовою дисципліною якого є інтегрований курс "Дошкільна педагогіка та історія педагогіки". На третьому рівні /конкретно-практичному/ здійснюється опанування основних ідей і логіки виховного процесу та педагогічних технологій.

7. На основі результатів експериментальної роботи розроблено і впроваджено у практику навчально-методичний комплект, що включає навчальну програму з "Дошкільної педагогіки та історії педагогіки" для студентів відділень підготовки вихователів дітей дошкільного віку, а також навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів з питань організації виховного процесу у дитячих дошкільних закладах.

Таким чином, підтверджено правильність вихідної гіпотези про те, що суттєво підвищити ефективність підготовки майбутніх вихователів можна шляхом інтегрування знань у курсах "Дошкільна педагогіка і історія педагогіки" та методик навчання з окремих дисциплін на основі виділення у їх змісті підсистеми знань, що адекватна змісту і структурі майбутньої професійної діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Потребують подальшого вивчення проблеми диференціації та індивідуалізації навчання і виховання в педагогічних навчальних закладах різних рівнів акредитації в умовах спільної колективної діяльності, добір форм і методів її забезпечення, вивчення зарубіжного досвіду з даної проблеми тощо.

Основний зміст дослідження висвітлено у таких публікаціях автора:

1. Волинець К.І. Управління педагогічним коледжем в умовах реформування соціально-економічних відносин.- К., ІП і ППО, 1997. - 50 с.

2. Волинець К.І., Дмитрик І.С., Лобас О.Я. Інтеграція загальної педагогічної підготовки вихователів дошкільних закладів: Навч. посібник для студентів педагогічних навчальних закладів. -К., Інститут системних досліджень, 1995. - 46 с./авторських -29 с./.

3. Вольнец Е.И., Дмитрик И.С. Подготовка педагогических кадров - научную основу // Среднее специальное образование.- 1991.- №5. - С.18-19.

4. Волинець К.І., Дмитрик І.С., Шоломович С.М. Місток між теорією і практикою //Дошкільне виховання. - 1991. - №2. - С.2-3.

5. Волинець К.І., Січкач А.Д. Програма з дошкільної педагогіки та історії педагогіки /інтегрований курс/. - К., Інститут системних досліджень, 1995. - 12 с. /авторських - 8 с./.

ВОЛЫНЕЦ Е.И. Интеграция содержания общепедагогической подготовки воспитателей в педагогических училищах и колледжах Украины.

Диссертация в виде рукописи на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 - профессиональная педагогика, Институт педагогики и психологии профессионального образования АПН Украины, Киев, 1997.

Защищаются научные основы построения системы общепедагогической подготовки будущего педагога-воспитателя, которая основывается на интеграции содержания дисциплины "Дошкольная педагогика и история педагогики" и специальных методик; алгоритм интегративного курса по педагогике, дидактические условия повышения эффективности общепедагогической подготовки будущих воспитателей, а также структурно-функциональная модель деятельности педагога-воспитателя в соответствии с его будущей профессиональной деятельностью.

Volynets E.I. The integration of the matter of the general pedagogical training of the teachers at pedagogical schools and colleges of Ukraine.

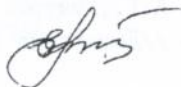
Candidate thesis 13.00.04.-professional pedagogics. The Institute of Pedagogics and Psychology of Vocational Education of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 1997.

The scientific basis of system construction of the general pedagogical training, based on the integration of such subjects as school Pedagogics, History of Pedagogics and special methods, and algorithm of integrative course of Pedagogics the general pedagogical training efficacy promotion are being maintained.

The present thesis offers the structure-functional model of teacher in connection with his future vocational activities.

The efficiency of given methods of vocational training of students has been confirmed in pedagogical experiment.

Ключові слова: училище, коледж, педагогічна система, загально-педагогічна підготовка вихователя, побудова навчальної програми.

Підписано до друку 03.04.97р. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 1,0. Обл.-вид. арк. 1,0.
Наклад 100. Зам. 137.

Відділ оперативної поліграфії
Центру Міжнародної освіти
227-12-75, 227-37-86

435945

AB 37.657